

ČESKÁ REPUBLIKA

NÁLEZ

Ústavního soudu

J m é n e m r e p u b l i k y

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy Pavla Šámala, soudkyně Dity Řepkové a soudce zpravodaje Jana Svatoně o ústavní stížnosti evidované právnické osoby **Římskokatolická farnost – prelatura Český Krumlov**, sídlem Horní 156, Český Krumlov – Vnitřní Město, zastoupené JUDr. Jakubem Křížem, Ph.D., advokátem, sídlem Thákurova 676/3, Praha 6 – Dejvice, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. ledna 2024 č. j. 28 Cdo 3668/2023-476, rozsudku Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 10. srpna 2023 č. j. 19 Co 729/2023-452 a rozsudku Okresního soudu v Českých Budějovicích ze dne 20. dubna 2023 č. j. 12 C 107/2017-409, za účasti **Nejvyššího soudu, Krajského soudu v Českých Budějovicích a Okresního soudu v Českých Budějovicích**, jako účastníků řízení, a podniku **Lesy České Republiky, s. p.**, sídlem Přemyslova 1106/19, Hradec Králové – Nový Hradec Králové, zastoupeného JUDr. Janem Nemanským, Ph.D., advokátem, sídlem Těšnov 1059/1, Praha 1 – Nové Město, jako vedlejšího účastníka řízení, takto:

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 15. ledna 2024 č. j. 28 Cdo 3668/2023-476, rozsudkem Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 10. srpna 2023 č. j. 19 Co 729/2023-452 a rozsudkem Okresního soudu v Českých Budějovicích ze dne 20. dubna 2023 č. j. 12 C 107/2017-409 bylo porušeno ústavně zaručené základní právo stěžovatelky na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a dále právo na spravedlivý proces podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. ledna 2024 č. j. 28 Cdo 3668/2023-476, rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 10. srpna 2023 č. j. 19 Co 729/2023-452 a rozsudek Okresního soudu v Českých Budějovicích ze dne 20. dubna 2023 č. j. 12 C 107/2017-409 se ruší.

Odůvodnění

I.

Skutkové okolnosti posuzované věci a obsah napadených rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), se stěžovatelka domáhá zrušení v záhlaví uvedených soudních rozhodnutí, přičemž tvrdí, že jimi byla porušena její ústavně zaručená základní práva a svobody, konkrétně právo na spravedlivý proces podle čl. 36 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) a právo vlastnit majetek podle čl. 11 Listiny a čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě.

2. Z vyžádaného soudního spisu Okresního soudu v Českých Budějovicích (dále jen „okresní soud“) sp. zn. 12 C 107/2017 se podává, že okresní soud rozsudkem ze dne 10. 8. 2021 č. j. 12 C 107/2017-289 podle § 10 odst. 4 zákona č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi a o změně některých zákonů (zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi) (dále jen „zákon č. 428/2012 Sb.“), nahradil chybějící projev vůle vedlejšího účastníka uzavřít se stěžovatelkou dohodu o vydání pozemku parc. č. 245/2 v katastrálním území Petrovice u Borovan (dále jen „předmětný pozemek“). Tento rozsudek potvrdil Krajský soud v Českých Budějovicích (dále jen „krajský soud“) rozsudkem ze dne 6. 1. 2022 č. j. 19 Co 1263/2021-317.

3. Uvedené soudy dospěly k závěru, že nebylo prokázáno, že by skutečně došlo ke konfiskaci předmětného pozemku vyhláškou Okresní správní komise v Kaplici ze dne 18. října 1945 č. 120 (dále též jen „konfiskační vyhláška č. 120“), vydanou na základě dekretu presidenta republiky č. 12/1945 Sb., o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa (dále jen „dekret č. 12/1945 Sb.“), a že k jeho odnětí došlo v rozhodném období postupem podle zákona č. 142/1947 Sb., o revisi první pozemkové reformy (dále jen „zákon č. 142/1947 Sb.“), protože je dán restituční titul podle § 5 písm. a) zákona č. 428/2012 Sb. K dovolání vedlejšího účastníka obě tato rozhodnutí zrušil Nejvyšší soud rozsudkem ze dne 4. 10. 2022 č. j. 28 Cdo 2497/2022-369.

4. Následně okresní soud napadeným rozsudkem stěžovatelčinu žalobu zamítl a stěžovatelce uložil zaplatit vedlejšímu účastníkovi náhradu nákladů řízení ve výši 56 460,70 Kč. Dospěl k závěru, že stěžovatelka není aktivně legitimovanou osobou, neboť s ohledem na konfiskační vyhlášku č. 120 byl předmětný pozemek zkonfiskován na základě dekretu č. 12/1945 Sb. dnem jeho vyhlášení (tj. 23. 6. 1945), tedy již před rozhodným obdobím (od 25. 2. 1948 do 1. 1. 1990).

5. K odvolání stěžovatelky krajský soud v záhlaví označeným rozsudkem rozsudek okresního soudu potvrdil a stěžovatelce uložil zaplatit vedlejšímu účastníkovi na náhradu nákladů odvolacího řízení 900 Kč. Krajský soud rovněž shledal, že stěžovatelka není aktivně legitimována. Poukázal na skutečnost, že stěžovatelčin právní předchůdce *Erzdechantei in Krumau* (Děkanství Krumlov) byl v konfiskační vyhlášce č. 120 označen jako osoba, jejíž majetek (a tudíž i předmětný pozemek) podléhá konfiskaci podle § 1

odst. 1 dekretu č. 12/1945 Sb., načež konstatoval, že právním důvodem konfiskace zde byl dekret samotný, a ke konfiskaci došlo ke dni jeho účinnosti. Současně odmítl stěžovatelčinu argumentaci, že „v celé šíři“ proběhl postup podle zákona č. 142/1947 Sb., s tím, že „rozhodoval-li stát o majetku, který mu již vlastnický náležel, a tudíž výkupu nepodléhal, příslušné správní akty [pozn.: vydané na základě citovaného zákona] nemohly vyvolat právní účinky“.

6. Proti tomuto rozsudku brojila stěžovatelka dovoláním, to však Nejvyšší soud napadeným usnesením podle § 243c odst. 1 a 2 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „o. s. ř.“), odmítl jako nepřípustné [§ 237 a § 238 odst. 1 písm. h) o. s. ř.] a stěžovatelce uložil zaplatit vedlejšímu účastníkovi na náhradě nákladů dovolacího řízení částku 300 Kč. V odůvodnění konstatoval, že stěžovatelkou vymezené otázky již byly dovolacím soudem vyřešeny, co do jejich vyřešení je již judikatura ustálena, odvolací soud se od ní neodchýlil a není ani důvod k jejich jinému posouzení. Důvodnou přitom neshledal stěžovatelčinu námitku, že dovoláním napadené rozhodnutí je v rozporu s judikaturou Ústavního soudu. K tomu dodal, že relevantní judikaturu shrnul již ve svém předchozím rozsudku ze dne 4. 10. 2022 č. j. 28 Cdo 2497/2022-369 a že je s ní posouzení odvolacího soudu (konkrétně určující otázky, zda lze majetkovou újmu právního předchůdce stěžovatelky situovat do rozhodného období) v souladu.

7. Současně vysvětlil, že právním důvodem konfiskace majetku podle dekretu č. 12/1945 Sb. byl dekret samotný, tudíž k ní docházelo *ex lege* k datu jeho účinnosti (23. 6. 1945). K tomuto datu se konfiskované věci staly majetkem státu, následné konfiskační rozhodnutí mělo jen deklaratorní povahu a sama konfiskační vyhláška je dostatečným důkazem realizace konfiskace. Konfiskace dopadala na všechny majetek dotčené osoby, byla-li jako osoba, jejíž majetek konfiskaci podléhal, státními orgány – byť jen jednou (vůči určité části jejího majetku) – takto označena, tedy byla-li z hlediska dekretu č. 12/1945 Sb. kategorizována, jelikož k provedení konfiskace podle dekretu č. 12/1945 Sb. ani nebylo třeba, aby jí předcházelo deklaratorní rozhodnutí o tom, že jsou v konkrétním případě splněny podmínky této konfiskace. Rozhodovací praxe nejvyšších instancí se shoduje v tom, že účinky konfiskace nelze zpochybnit tvrzením o vadách konfiskačního řízení (vyhlášky), neboť právním titulem přechodu vlastnického práva není tento správní akt, nýbrž dekret samotný. Jen zcela výjimečně jsou soudy v restitučním řízení oprávněny posuzovat dopad správních aktů přijatých v rozhodném období z hlediska v úvahu připadajících restitučních titulů [stanovisko Ústavního soudu ze dne 1. 11. 2005 sp. zn. Pl. ÚS-st. 21/05 (ST 21/39 SbNU 493; 477/2005 Sb.) nebo nález ze dne 31. 8. 1998 sp. zn. IV. ÚS 309/97 (N 91/11 SbNU 297)], konfiskační vyhláška směřující proti majetku právního předchůdce stěžovatelky však byla vydána před počátkem rozhodného období. Nelze-li konfiskaci zpochybnit tvrzením o vadách konfiskačního řízení (konfiskační vyhlášky), sama konfiskační vyhláška (směřuje-li proti dotčené osobě a nejde-li o paakt) je zpravidla dostatečným důkazem realizace konfiskace podle dekretu č. 12/1945 Sb. Upozornil, že k výše uvedenému závěru se přihlásil Ústavní soud v usnesení ze dne 24. 5. 2022 sp. zn. IV. ÚS 337/22 (jež bylo vydáno ve stěžovatelčině věci), ze dne 16. 11. 2021 sp. zn. IV. ÚS 2662/21 a ze dne 14. 2. 2023 sp. zn. IV. ÚS 3238/22.

8. Dále poukázal na svou judikaturu, podle které byl-li majetek již zkonfiskován, případný pozdější náhled státních orgánů na jeho vlastnický režim na daném úsudku nemůže nic změnit, neboť stát takto rozhodoval o majetku, který mu již vlastnický

náležel, a dodal, že tento názor byl aprobován Ústavním soudem nálezem ze dne 23. 6. 2020 sp. zn. IV. ÚS 2056/18 (N 132/100 SbNU 453), usnesením ze dne 26. 1. 2021 sp. zn. IV. ÚS 1990/20, ze dne 2. 2. 2021 sp. zn. III. ÚS 1852/20 a sp. zn. IV. ÚS 337/22. Bylo-li tedy prokázáno, že právní předchůdce stěžovatelky byl konfiskačním správním aktem (tj. konfiskační vyhláškou č. 120, jež byla vyvěšena dne 1. 11. 1946 a sejmuta dne 16. 11. 1946) vydaným podle § 1 odst. 1 písm. a) dekretu č. 12/1945 Sb. označena jako jeho adresát, nelze podle Nejvyššího soudu než uzavřít, že předmětný pozemek přešel z jejího vlastnictví do vlastnictví státu dnem účinnosti tohoto dekretu, tj. dne 23. 6. 1945, a tedy ještě před počátkem rozhodného období.

9. V reakci na stěžovatelčinu argumentaci nálezy ze dne 25. 1. 2021 sp. zn. II. ÚS 1920/20 [(N 14/104 SbNU 117)], ze dne 23. 3. 2021 sp. zn. I. ÚS 1975/20 (N 58/105 SbNU 153), ze dne 30. 11. 2021 sp. zn. III. ÚS 361/21 (N 210/109 SbNU 268) a ze dne 21. 12. 2021 sp. zn. I. ÚS 3918/19 (N 219/109 SbNU 402) Nejvyšší soud uvedl, že šlo individuální rozhodnutí vydaná v kontextu konkrétní věci, kdy Ústavní soud neměl za prokázané, že konfiskační vyhlášky byly „provedeny“. Povinnost náležitě hodnotit, zda nemovitosti byly „účinně konfiskovány“, se uplatní v případech, které je možné vzhledem ke specifickým a individuálním okolnostem považovat za výjimečné (např. jsou-li konfiskační rozhodnutí ještě před rozhodným obdobím zrušena jako nezákonná a současně stát před rozhodným obdobím nemovitosti nepřevzal), což však v posuzovaném případě zjištěno nebylo.

II.

Stěžovatelčina argumentace

10. Stěžovatelka uvádí, že vlastnické právo k předmětnému pozemku náleželo jejímu právnímu předchůdci *Erzdechantei in Krumau* (knihovní vložka č. 766 zemských desek), že Okresní správní komise v Kaplici pro jiné katastrální území (Ličov) konfiskační vyhláškou č. 120 zahrnula do výčtu fyzických osob německé a maďarské národnosti i „Děkanství Krumlov“ (položka 69). V soudním řízení nebylo zjištěno, že by konfiskace byla fakticky realizována nebo že by byly v souvislosti s ní vydány jakékoliv další dokumenty. Stát vůči ní přistupoval jako k vlastníci předmětného pozemku, když proti ní vedl řízení podle zákona č. 142/1947 Sb., jak plyne z celého souboru dokumentů, včetně výpovědi z hospodaření. Tím způsobil majetkovou krivdu podle § 5 písm. a) zákona č. 428/2012 Sb.

11. Napadená rozhodnutí trpí ústavně právními deficity v první řadě z toho důvodu, že popírají závaznost souboru nálezů Ústavního soudu, včetně nálezu vydaného ve skutkově zcela totožném případě. Právní předchůdce nebyl fyzickou osobou, a nemohl mít národnost, takže Okresní správní komise v Kaplici nebyla ke konfiskaci věcně příslušná, z čehož vyplývá vůči ní nicotnost konfiskační vyhlášky (bod 25 nálezu sp. zn. I. ÚS 1975/20), a stát k ní přistupoval jako k vlastníci předmětného pozemku až do rozhodného období. Vadná, avšak formálně vyhlášená konfiskace podle tzv. Benešových dekretů (dále jen „dekrety“) se tak střetává s absencí jakýchkoliv kroků, jimiž by ji stát účinně provedl, předmětný pozemek odňala teprve komunistická moc v rozhodném období, když rozhodla o jeho vyvlastnění a fakticky ho přímo od jejího právního předchůdce převzala, aniž by brala v úvahu zmíněný krok okresní správní komise.

12. Otázku, zda popsany skutkový stav brání naturální restituci, zodpověděl Ústavní soud v nálezu sp. zn. II. ÚS 1920/20, vydaném v její věci, kde byly veškeré historické okolnosti stejné jako v nyní posuzovaném případě, pouze šlo o jiné pozemky. Ústavní soud v něm uzavřel, že podmínkou nevydání majetku je v případě kolize postupu podle dekretu č. 12/1945 Sb. a zákona č. 142/1947 Sb. účinné provedení konfiskace podle prvně uvedeného předpisu. Tímto konfliktem se pak Ústavní soud zabýval v nálezech sp. zn. I. ÚS 1975/20, III. ÚS 361/21, I. ÚS 3918/19 a II. ÚS 3447/21, v nichž na nález sp. zn. II. ÚS 1920/20 odkázal. Má za to, že uvedené nálezy neodporují stanovisku sp. zn. Pl. ÚS-st. 21/05 ani nálezu sp. zn. IV. ÚS 2056/18, přičemž poukazuje na to, že nález sp. zn. II. ÚS 1920/20 na ně odkazuje a reaguje.

13. Namítá, že v projednávané věci obecné soudy odmítly uvedené nálezy aplikovat, ač se těší precedenční závaznosti ve smyslu čl. 89 odst. 2 Ústavy a judikatury Ústavního soudu. V nálezu sp. zn. II. ÚS 3447/21 Ústavní soud obecným soudům vytkl, že jeho závěry pomíjejí a dávají přednost usnesením Ústavního soudu (např. sp. zn. IV. ÚS 337/22) a rozhodnutím Nejvyššího soudu (usnesení ze dne 7. 9. 2022 č. j. 28 Cdo 1877/2022-1342 a ze dne 14. 12. 2021 č. j. 28 Cdo 982/2021-307, rozsudek ze dne 4. 10. 2022 č. j. 28 Cdo 2497/2022-369), které je dezinterpretují a fakticky ignorují. S jejich pomocí soudy nižších stupňů v napadených rozsudcích omezují povinnost zkoumat účinné provedení konfiskace pouze na výjimečné případy, které se vyznačují další (dodatečnou) zvláštností, a protože ji nenašly, nepovažovaly za nutné zkoumat a zohlednit, zda byla konfiskace účinně provedena. To odporuje zmíněné nálezové judikatuře, která označuje za výjimečnou samu absenci účinného provedení konfiskace, která vede k povinnosti upřednostnit restituční titul. Takový postup sám o sobě zakládá neústavnosti napadených soudních rozhodnutí.

14. Závěrem stěžovatelka uvádí, že na stát je třeba klást vyšší nároky v situaci, kdy z pozice veřejné moci ujišťuje jiné subjekty o trvání jejich vlastnického práva, a že tehdejší režim tato ujištění poskytl a dodržel je. Není pak přijatelné, aby se pro jejich porušení vyslovily teprve obecné soudy demokratického právního státu. Jsou to ony, kdo poprvé věcně řeší daný rozpor a jejich činnost nespočívá v pouhém přejímání závěrů řešení rozporu z minulosti, ale jsou vázány současnými standardy ochrany základních práv a svobod. Je přesvědčena, že do jejich základních práv bylo zasaženo i tím, že obecné soudy upřednostnily formálně vyhlášenou konfiskaci podle dekretů před prokázaným úplným postupem podle zákona č. 142/1947 Sb.

III.

Vyjádření účastníků a vedlejšího účastníka řízení

15. Soudce zpravodaj postupem podle § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu zaslal ústavní stížnost k vyjádření účastníkům a vedlejšímu účastníkovi řízení.

16. Nejvyšší soud odkázal na důvody obsažené v napadeném usnesení i kasačním rozsudku, ztotožnil se se stěžovatelkou, že jde o obtížný případ týkající se řešení otázky, ke které se vyjadřoval ve svém rozhodovací praxi Nejvyšší soud i Ústavní soud. Připomněl nález sp. zn. IV. ÚS 2056/18 a usnesení sp. zn. IV. ÚS 1990/20, III. ÚS 1852/20 a IV. ÚS 337/22 s tím, že v obdobné duchu se nese argumentace v usnesení sp. zn. IV. ÚS 2662/21 a IV. ÚS 3238/22 i silné disenty k nálezům ze dne sp. zn. III. ÚS 361/21 a I. ÚS 3918/19, které mají společný základ v konstrukci

o „zastavení algoritmu přezkumu u důvodu výluky z restituce, v jehož důsledku nedošlo k posouzení restitučního titulu samotného“, ustavené v nálezu sp. zn. II. ÚS 1920/20.

17. V souvislosti s tím odmítl, že by nerespektoval závěry rozhodovací praxe Ústavního soudu, naopak rozhodl stejně jako v řadě skutkově a právně obdobných věcí týčích účastníků, kdy jím učiněná rozhodnutí Ústavní soud aproboval jako ústavně konformní. Nelze podle jeho názoru bagatelizovat, že jde o usnesení, hlásí-li se k předchozí nálezové judikatuře vycházející z plenárního stanoviska sp. zn. Pl. ÚS-st. 21/05 a konstatují-li napětí mezi touto judikaturou a některými později přijatými rozhodnutími, a to v otázce účinků konfiskace majetku podle dekretů v konkurenci s následným odnětím majetku podle zákona č. 142/1947 Sb., aniž by byla dosavadní judikatura překonána postupem podle § 23 zákona o Ústavním soudu. Má za to, že stejný právní závěr, který byl aprobován v uvedených usneseních, se podává i z nálezů sp. zn. IV. ÚS 2056/18, jehož dílčí skutková odlišnost nepředstavuje diferenční kritérium, pro které by měla být stejná právní otázka posouzena jinak.

18. Krajský soud uvedl, že ve svém prvním rozsudku (č. j. 19 Co 1263/2021-317) vycházel z nálezů Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 1920/20 a sp. zn. I. ÚS 1975/20 a že v odůvodnění napadeného rozsudku vycházel z právního názoru dovolacího soudu. Současně „v plném rozsahu“ odkázal na svůj první rozsudek a v něm obsaženou argumentaci.

19. Okresní soud rovněž sdělil, že respektoval závěry Ústavního soudu o účincích konfiskace majetku podle dekretů, vyjádřené v uvedených nálezech II. ÚS 1920/20 a I. ÚS 1975/20 a usnesení ze dne 6. 9. 2022 sp. zn. I. ÚS 3401/21, jakož i závěry o posuzování případných vad konfiskačního řízení, vyjádřené ve stanovisku sp. zn. Pl. ÚS-st. 21/05, a že při svém rozhodování byl vázán závěry dovolacího soudu, přičemž upozornil, že v řízení řešená otázka je zatížena nejednotností rozhodovací praxe soudů vyšších instancí.

20. Vedlejší účastník má za to, že předmětný pozemek byl zkonfiskován podle dekretu č. 12/1945 Sb., a tudíž nejde o tzv. historický církevní majetek, který by bylo možné vydat, a i kdyby tomu tak bylo, byla by dána výluka podle § 8 odst. 1 písm. h) zákona č. 428/2012 Sb. Odmítá, že by konfiskace nebyla „účinně provedena“, protože ještě před počátkem rozhodného období byla vydána bezvadná konfiskační vyhláška, kterou byl původní vlastník „kategorizován“, čímž byl dán průchod účinkům konfiskace k veškerému jeho majetku, aniž by k tomu musela přistoupit jakákoliv další skutečnost. K tomu dodal, že se právní předchůdce stěžovatelky mohl proti označení konfiskační vyhláškou za osobu podle § 1 odst. 1 písm. a) uvedeného dekretu bránit.

21. K argumentu stěžovatelky, že na konfiskační vyhlášku nenavazovalo faktické převzetí majetku, vedlejší účastník uvedl, že takový požadavek z právní úpravy ani ustálené judikatury Ústavního soudu nevyplyvá, respektive jí odporuje. Odmítá i její argumentaci nálezem sp. zn. II. ÚS 1920/20, a to s poukazem na usnesení sp. zn. IV. ÚS 2662/21 nebo IV. ÚS 337/22, maje za to, že nejsou namístě úvahy, co má mít přednost v případě kolize výlukového důvodu a restitučního titulu, a že i kdyby se tato kolize posuzovala, musela by být upřednostněna výluka, jinak by § 8 odst. 1 písm. h) zákona č. 428/2012 Sb. neměl normativní význam. Systematickým výkladem lze podle vedlejšího účastníka dospět k tomu, že je třeba nejprve zkoumat naplnění ostatních podmínek restituce, a teprve poté posuzovat výluku, a k témuž závěru vede i výklad

historický a teleologický, neboť vynětí majetku odňatého na základě dekretů z církevních restitucí bylo založeno na politické shodě. Ani zásada *in favorem restitutionis* nemůže způsobit výklad vždy v neprospěch restituenta (usnesení Ústavního soudu ze dne 13. 9. 2019 sp. zn. II. ÚS 2426/19).

22. Názor stěžovatelky, že majetek jejího předchůdce byl odňat postupem podle zákona č. 142/1947 Sb., a tak byl naplněn restituční titul podle § 5 písm. a) zákona č. 428/2012 Sb., považuje vedlejší účastník za nesprávný, neboť sporný majetek již byl ve vlastnictví státu na základě konfiskace. Tuto skutečnost nezpochybňuje, že si stát přechod majetku zmíněným postupem „pojistil“ (nález sp. zn. IV. ÚS 2056/18). Dodává, že precedenční závaznost nálezu sp. zn. II. ÚS 1920/20 je oslabena, protože věc nebyla předložena plénu podle § 23 zákona o Ústavním soudu, a navrhuje odmítnutí ústavní stížnosti pro zjevnou neopodstatněnost, eventuálně její zamítnutí.

IV. Replika stěžovatelky

23. Ve své replice stěžovatelka poukázala na soubor šesti nálezů, v nichž se jednoznačně a závazně opakují pro ni příznivé závěry. Konkrétně jde o nálezy sp. zn. II. ÚS 1920/20, I. ÚS 1975/20, III. ÚS 361/21, I. ÚS 3918/19, II. ÚS 3447/21 a dále o nález ze dne 15. 10. 2024 sp. zn. I. ÚS 806/23, který byl vydán po podání ústavní stížnosti. Odmítá, že by kolidovaly s právním názorem vysloveným ve stanovisku sp. zn. Pl. ÚS-st. 21/05. Současně se stěžovatelka dovolává toho, aby její případ byl rozhodnut jako totožná věc řešená nálezem sp. zn. II. ÚS 1920/20, který má precedenční závaznost.

V. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

24. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení. Dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněnou stěžovatelkou, která byla účastnicí řízení, ve kterém byla vydána napadená rozhodnutí. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelka je právně zastoupena v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*), neboť stěžovatelka vyčerpala všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svých práv.

VI. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

25. Ústavní soud je soudním orgánem ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy), který stojí mimo soustavu obecných soudů (čl. 91 odst. 1 Ústavy). Vzhledem k tomu jej nelze, vykonává-li svoji pravomoc tak, že podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocnému soudnímu rozhodnutí, považovat za další, „superrevizní“ instanci v systému obecné justice, oprávněnou vlastním rozhodováním (nepřímo) nahrazovat rozhodování soudů; jeho úkolem je „toliko“ přezkoumat ústavnost soudních rozhodnutí, jakož i řízení, které jejich vydání předcházelo. Nutno proto vycházet z pravidla, že vedení řízení, zjišťování a hodnocení skutkového stavu, výklad

podústavního práva a jeho aplikace na jednotlivý případ je v zásadě věcí soudů, a o zásahu Ústavního soudu do jejich rozhodovací činnosti lze uvažovat za situace, kdy je jejich rozhodování stíženo vadami, které mají za následek porušení ústavnosti (tzv. kvalifikované vady); o jaké vady jde, lze zjistit z judikatury Ústavního soudu.

26. Ústavní soud se ústavní stížností téže stěžovatelky se shodnou právní problematikou za prakticky totožného skutkového stavu zabýval v nálezu sp. zn. II. ÚS 1920/20. Zákonnou výlukou z církevních restitucí [§ 8 odst. 1 písm. h) zákona č. 428/2012 Sb.] v něm označil za nesystémovou, protože z původní premisy, že aplikace dekretů po 25. únoru 1948 může být považována za jejich zneužití, se stala výluka považující vždy takový krok za učiněný před tímto datem. Ústavní soud zde dále konstatoval, že „[...] měla-li by existence deklaratorního aktu na základě dekretu č. 12/1945 Sb. znamenat nevyhovění restitučnímu nároku, muselo by být posouzení okolností spojených s vydáním takového aktu úplné a přesvědčivé“ (bod 56). Za situace, kdy není tato podmínka splněna a současně byly předloženy důkazy svědčící o tom, že v rozhodném období bylo vyvlastněno podle zákona č. 142/1947 Sb., je nutno posoudit účinnost konfiskace. V případě kolize restituční výluky a restitučního titulu, a není-li prokázáno že pozemky byly konfiskovány účinně, jsou obecné soudy povinny aplikovat zásadu *in favorem restitutionis* (bod 59), a jsou tedy povinny respektovat restituční titul.

27. Obdobné situace posuzoval Ústavní soud i v dalších stěžovatelkou zmíněných rozhodnutích. V nálezu sp. zn. I. ÚS 1975/20 (Římskokatolická farnost Rožmberk nad Vltavou) dospěl k závěru, že mezi výjimečné okolnosti hodné posouzení patří zjištění, na základě jakého předpisu bylo konfiskováno. V bodě 30 tohoto rozhodnutí se uvádí, že „stojí-li tedy v důkazní situaci na straně jedné konfiskační vyhláška, jejíž osamocení navíc umocňuje (jinak samostatně nepoužitelný) závěr o její nicotnosti ve vztahu k právnímu předchůdci stěžovatelky, a na straně druhé tu existuje celá řada důkazů vypovídajících o tom, že postup orgánů státu podle zákona o nové pozemkové reformě nebyl veden snahou ‚pojistit si‘ přechod nemovitostí pro případ, že by se jejich dřívější konfiskace podle dekretu č. 12/1945 Sb. z různých příčin nezdařila, nýbrž svědčí spíše o prvním pokusu odebrat majetek právnímu předchůdci stěžovatelky, sluší se při posuzování restitučního nároku stěžovatelky promítnout do rozhodování soudu zásadu *in favorem restitutionis*. Soudy [...] však [...] ve svých rozhodnutích ponechaly otázku účinné konfiskace daných pozemků před rozhodným obdobím v pozadí svého zájmu, tj. bez přihlédnutí k postoji a chování státu po rozhodném datu 25. února 1948, ačkoliv jde o otázku, jejíž zodpovězení se pro vyřešení potenciální konkurence dvou v úvahu přicházejících konfiskací jeví zcela klíčovým.“. V uvedené věci Ústavní soud prohlásil nicotnost konfiskační vyhlášky, neboť dotčená právnická osoba byla označena podle § 1 odst. 1 písm. a) dekretu č. 12/1945 Sb., což dopadá jen na osoby „německé a maďarské národnosti bez ohledu na státní příslušnost“, tedy na osoby fyzické, aniž by zemský národní výbor rozhodl, že daná právnická osoba je zrádcem a nepřítelem republiky ve smyslu ustanovení § 1 odst. 1 písm. b) ve spojení s § 3 tohoto dekretu. Pro posouzení správnosti konfiskace je nezbytné posouzení všech požadavků, jimiž ji dekret podmínil, případně vyloučil.

28. V nálezu sp. zn. III. ÚS 361/21 (Suverénní řád Maltézských rytířů – České velkopřevorství) se Ústavní soud zabýval konkurencí restitučního titulu a restituční výluky v případě konfiskace majetku na základě dekretů a jeho odnětí zákonem č. 142/1947 Sb., a to ve vztahu k oprávnění účastníka podat žalobu na určení vlastnického práva státu. Přes jisté odlišnosti od nálezů sp. zn. II. ÚS 1920/20 a I. ÚS 1975/20

považoval i zde za stěžejní hledisko zjištění, zda pozemky, konfiskované podle dekretů, byly odňaty již před 25. únorem 1948. Taková situace však nenastala, protože před uvedeným datem neexistoval pravomocný akt konfiskující podle dekretů, naopak v rozhodné době byl majetek vyvlastněn podle zákona č. 142/1947 Sb. V projednávané věci nebyla zjištěna ani snaha státu „pojistit si“ přechod nemovitostí. Proto Ústavní soud uzavřel, že obecné soudy musí uvedené okolnosti při svém rozhodování zohlednit i s ohledem na shora uvedenou zásadu.

29. V nálezu sp. zn. I. ÚS 3918/19 (Cisterciácké opatství Vyšší Brod) se Ústavní soud vyjádřil k situaci, kdy v řízení nejdříve krajský soud rozhodl, že stěžovateli bylo protiprávně znemožněno ujmout se svého majetku, který mu byl účelově konfiskován v souvislosti s faktickou likvidací církevních řádů, dotčené pozemky stěžovateli vydal a nahradil rozhodnutí Státního pozemkového úřadu. Vrchní soud v Praze a Nejvyšší soud však aplikovaly výluky podle § 8 odst. 1 písm. h) zákona č. 428/2012 Sb., což vedlo ke zrušení rozsudku krajského soudu. Podle Ústavního soudu ale nebyl při aplikaci výluky posouzen obsah a důsledky konfiskačních správních aktů ani účinné provedení konfiskace za situace, kdy prvotní rozhodnutí podle dekretu č. 12/1945 Sb. byla zrušena již před 25. únorem 1948. Naopak Ministerstvo zemědělství v rozhodnutí ze dne 11. 6. 1948 o vyvlastnění podle zákona č. 142/1947 Sb. a v navazující výpovědi z hospodaření ze dne 14. 6. 1948 se stěžovatelem jednalo jako s vlastníkem. K poslední zmíněnému datu neučinily orgány veřejné moci žádné kroky, z nichž by byl patrný postup podle konfiskačních správních aktů. Obecné soudy proto nesprávně vycházely výhradně z vyhlášky Okresního národního výboru v Kaplici ze dne 6. 3. 1948 a z výměru Zemského národního výboru v Praze ze dne 16. 9. 1948.

30. V nálezu sp. zn. I. ÚS 806/23 (Cisterciácké opatství Vyšší Brod) se Ústavní soud vyjádřil k situaci, kdy v rozhodném období (dne 6. 3. 1948) byla vydána vyhláška vyvlastňující stěžovateli veškerý nemovitý i movitý majetek. Podle § 2 odst. 2 aplikovaného dekretu presidenta republiky č. 108/1945 Sb., o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondech národní obnovy (dále jen „dekret č. 108/1945 Sb.“), mohla vláda nařízením stanovit, že se majetek určitého okruhu osob, jimž měl být konfiskován, vyjímá z konfiskace částečně nebo zcela. Tento předpoklad naplnila československá vláda usnesením ze dne 10. 12. 1946 (bod XVI.), jímž zakázala ministru zemědělství vyvlastnit majetek stěžovatele a uložila mu upustit od církevní konfiskace. Nešlo o vadu konfiskačního řízení, ale o dekretem předvídanou výluky, v řízení nezohledněnou. Výluky stanovil § 2 odst. 3 dekretu č. 108/1945 Sb., podle kterého „[k]onfiskaci nepodléhá majetek, jehož v době po 29. září 1938 pod tlakem okupace nebo v důsledku národní, rasové nebo politické persekuce pozbyly osoby, které nespádají pod ustanovení § 1“. Dalším vyvlastňovacím titulem byla vyhláška Ministerstva zemědělství ze dne 11. 6. 1948 vydaná podle zákona č. 142/1947 Sb. a následná výpověď z hospodaření (14. 6. 1948), v níž Ministerstvo zemědělství se stěžovatelem jednalo jako s vlastníkem. Ze spisu vyplývá, že stát činil kroky k urychlenému převzetí majetku právě podle zákona č. 142/1947 Sb., a naopak žádné kroky podle dekretů, takže z ničeho nebylo možné vyvodit, že vyvlastnění podle zákona č. 142/1947 Sb. bylo „jen“ paralelní, doplňující konfiskaci podle dekretu/ů. Posledním titulem byl výměr ze dne 16. 9. 1948, konfiskující majetek vyvlastněný již o tři měsíce dříve, jež se měl vztahovat na právnické osoby, „jejichž správa záměrně a aktivně sloužila německému nebo maďarskému vedení války nebo fašistickým a nacistickým účelům“ [§ 3 odst. 1 písm. b) dekretu č. 12/1945]. Přitom nacistický komisař převzal správu kláštera již dne 21. 11. 1938 a členové řádu „byli ze správy klášterní vyloučeni“ (viz přípis Ministerstva vnitra č. j VII-C-511/97-

28/3-47 ze dne 8. 5. 1947); téhož dne byl současně gestapem zatčen i tehdejší opat, osoba podle osvědčení Okresního národního výboru v Tišnově ze dne 25. 5. 1945 loajální k Československé republice a aktivně podporující boj proti nacismu.

31. Jak plyne ze skutkových zjištění soudů nižších stupňů, i v nyní projednávané věci, jediným dokumentem, který měl svědčit o konfiskaci majetku právního předchůdce stěžovatelky, tedy i předmětného pozemku, byla konfiskační vyhláška č. 120 (ze dne 18. 10. 1945), v níž byl právní předchůdce stěžovatelky označen jako osoba, jejíž majetek podléhá konfiskaci podle § 1 odst. 1 dekretu č. 12/1945 Sb. Žádné kroky státu před počátkem rozhodného období, které by se týkaly předmětného pozemku, zjištěny nebyly. Oproti tomu bylo podle obecných soudů prokázáno (a to rozhodnutím Ministerstva zemědělství ze dne 19. 3. 1948, které označilo nemovitosti právního předchůdce stěžovatelky za zabrané a vyvlastněné, dopisem ze dne 14. 4. 1948, kterým mu stejné ministerstvo dalo výpověď z hospodaření, a přidělovou listinou ze dne 23. 7. 1949 o přidělu jeho pozemků státnímu podniku určenému k hospodaření na nich), že v rozhodném období vůči právnímu předchůdci stěžovatelky proběhl „v celé šíři“ postup na základě zákona č. 142/1947 Sb. Výše uvedené listinné důkazy svědčí o tom, že samotný stát právního předchůdce stěžovatelky v rozhodném období považoval za vlastníka předmětného pozemku, respektive ze skutkových zjištění neplyne záměr státu „pojistit“ si konfiskaci předmětného pozemku postupem podle zákona č. 142/1947 Sb.

32. Obecné soudy se v napadených rozhodnutích popsaným konfliktem samostatných aktů odnímajících předmětný pozemek právnímu předchůdci stěžovatelky zabývaly, nikoliv však ústavně konformním způsobem, tedy tak, jak plyne z právního názoru vyjádřeného v nálezu sp. zn. II. ÚS 1920/20, který byl vydán ve skutkově a právně prakticky totožné věci, jakož i v dalších citovaných nálezech Ústavního soudu vydaných v obdobných věcech. Podle něho jsou obecné soudy povinny zkoumat, zda stát daný majetek na základě dekretů skutečně (účinně) zkonfiskoval; jaká kritéria jsou v tomto ohledu relevantní, rovněž zřetelně plyne z uvedené judikatury. Vzhledem k tomu, že II. senát Ústavního soudu neshledal důvod k postupu podle § 23 zákona o Ústavním soudu, plně se i v nyní projednávané věci prosadí právní názor, podle něhož stojí-li v důkazní situaci proti sobě na straně jedné holý konfiskační správní akt, kdežto na straně druhé existuje celá řada důkazů vypovídajících o tom, že k faktickému převzetí pozemků státem v době předcházející rozhodnému období nedošlo, resp. že pozdější postup orgánů státu v rozhodném období nebyl veden jen snahou „pojistit si“ přechod nemovitostí pro případ, že by se jejich dřívější konfiskace podle dekretu č. 12/1945 Sb. z různých příčin nezdařila, je třeba při posuzování restitučního nároku takové církevní právnické osoby promítnout do rozhodování Ústavním soudem vyslovenou zásadu *in favorem restitutionis*, což platí tím spíše, je-li z důkazního hlediska osamocený historický konfiskační správní akt nicotný.

32. Protože zde primárně Nejvyšší soud a potažmo i soudy nižších stupňů interpretovaly a aplikovaly zákon č. 428/2012 Sb. ústavně nekonformním způsobem, porušily základní právo stěžovatelky na soudní ochranu (čl. 36 odst. 1 Listiny) a na spravedlivý proces (čl. 6 odst. 1 Úmluvy). Nerespektováním právního názoru vyjádřeného v citovaných nálezech porušily vedle uvedených ustanovení i čl. 89 odst. 2 Ústavy, neboť podle tohoto ustanovení jsou vyhlášené nálezy závazné pro všechny osoby i orgány, včetně Ústavního soudu, což v sobě zahrnuje povinnost obecných soudů reflektovat jejich nosné důvody v obdobných věcech [nález ze dne 11. 6. 2003 sp. zn. Pl. ÚS 11/02 (N 87/30 SbNU 309)].

33. Ani v souvislosti s nyní projednávanou věcí Ústavní soud neshledal, že by nálezy, kterých se stěžovatelka dovolává, byly v rozporu se stanoviskem sp. zn. Pl. ÚS-st. 21/05 či nálezovou judikaturou, jakou argumentuje Nejvyšší soud a vedlejší účastník. Citované nálezy pouze uvedené stanovisko a předchozí judikaturu rozvíjejí, přičemž pracují se zásadou *in favorem restitutionis* a zohledňují fakt, že toto stanovisko předcházelo vydání zákona č. 428/2012 Sb. Právní závěry, k nimž Ústavní soud v projednávané věci dospěl, nemůže zvrátit ani argumentace, že jsou v rozporu s výše uvedenými usneseními, neboť ta nejsou závazná, nehledě na to, že vycházejí z jiných skutkových okolností [stěžovatelé nepožádali o vrácení za války konfiskovaného majetku (sp. zn. III. ÚS 4163/18), správní akt byl vydán před 25. únorem 1948 (např. sp. zn. II. ÚS 3296/19 a sp. zn. IV. ÚS 3238/22), případně kdy obecné soudy řádně zhodnotily všechny námitky (sp. zn. IV. ÚS 2662/21)].

34. Vzhledem k výše uvedenému nezbývá než uzavřít, že napadenými soudními rozhodnutími bylo porušeno ve výroku nálezu uvedené ústavně zaručené základní právo stěžovatelky. Ústavní soud proto podle § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověl a napadená rozhodnutí podle § 82 odst. 3 písm. a) téhož zákona zrušil. Protože od ústního jednání nebylo možné očekávat další objasnění věci, Ústavní soud od něj podle § 44 věty první téhož zákona upustil.

Poučení: Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 15. dubna 2025

Pavel Šámal
předseda senátu